ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ОНУЧАК
Людмила Володимирівна

УДК 378.18:372.8

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

КИЇВ – 2002

Дисертацією є рукопис.
Робота виконана в Інституті педагогіки і психології професійної освіти АПН України.

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор **МАЙБОРОДА Василь Каленикович**, Українська Академія державного управління при Президентові України, професор кафедри управління освітою, м. Київ.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор **КОЗАКОВ Віталій Андрійович**, Київський національний економічний університет, завідувач кафедри педагогіки і психології;

кандидат педагогічних наук, доцент **СТАТІНОВА Ніна Петрівна**, Київський національний торговельно-економічний університет, доцент кафедри філософських та соціальних наук.

Провідна установа - Харківський державний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, кафедра педагогіки, Міністерство освіти і науки України, м. Харків.

Захист відбудеться **19 червня** 2002 р. о **15.30** годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.451.01 в Інституті педагогіки і психології професійної освіти АПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлинського, 9, 5[й] поверх, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України (04060, м. Київ, вул. М. Берлинського, 9.)

Автореферат розіслано "18" травня 2002 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради **Цибульська Г.М.**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. На сучасному етапі прискореного соціально-економічного розвитку суспільства, що характеризується поступовою й неухильною інтеграцією України в європейські політичні, економічні й культурні структури, винятково важливого значення набуває підвищення освітнього рівня підготовки висококваліфікованих спеціалістів для всіх галузей діяльності, збагачення інтелектуального та творчого потенціалу.

Важливою умовою розв'язання цього завдання є необхідність озброєння спеціалістів, яких готує вища школа, умінням володіти іноземними мовами, здатних до вільного професійного спілкування із зарубіжними колегами, які могли б користуватися оригінальною літературою, що сприятиме ефективності виконання професійних завдань.

Особливого суспільного значення набуває вивчення іноземних мов у закладах вищої економічної освіти, оскільки їх знання є суттєвим фактором високої фахової компетенції майбутніх спеціалістів. Разом із тим практика й результати досліджень переконують, що рівень знань, умінь і навичок з іноземної мови у студентів та випускників вищих економічних навчальних закладів недостатній для задоволення зростаючих потреб як професійного, так і особистого характеру.

Зростаючий розрив між обсягом знань, призначених для вивчення, й можливістю їх засвоєння, може бути подоланий, головним чином, шляхом розвитку розумових здібностей студентів, формування в них здатності самим регулювати процес засвоєння нових знань і підвищення ефективності навчання. Самостійність у навчальній діяльності зумовлена структурою планів вищих навчальних закладів, у яких значна частина навчального часу виділена на самостійну роботу студентів. У даних умовах, з огляду на специфіку предмета дослідження, логічно звернутися до позааудиторної роботи студентів як одного з важливих джерел задоволення пізнавальних потреб і як засобу підтримки й подальшого розвитку навчально-професійних мотивів вивчення англійської мови.

Підвищення ефективності навчання можливе лише за умов раціональної організації всього навчального процесу. При обмеженні навчального аудиторного часу, а також з урахуванням психологічних особливостей студента й обов'язкової умови інтенсивності вправ для оволодіння іноземною мовою, виникає необхідність навчати студентів самостійно працювати в позааудиторний час. Суперечності між рівнем знань студентів і їх умінням повноцінно спілкуватися іноземною мовою у своїй професійній діяльності можна вирішити, використовуючи сучасні педагогічні технології, що створюють пріоритетні умови для самостійної пізнавальної діяльності й дають змогу значно підвищити ефективність навчального процесу.

Слід зазначити, що перші спроби вирішення питання самостійного оволодіння знаннями знаходимо в працях Сократа, Демокріта, Я.А. Коменського і Ж.Ж. Руссо. Пізніше ця проблема розглядається видатними педагогами – А.С. Макаренком, К.Д. Ушинським, В.О. Сухомлинським, психологами – Л.С. Виготським, Н.І. Жинкіним та іншими.

Історико-теоретичні аспекти педагогіки вищої школи, питання методів навчання і виховання широко висвітлені в працях А.М. Алексюка, С.І. Архангельського, В.Я. Боброва, В.М. Вергасова, І.А. Зязюна, В.К. Майбороди, А. Райта, С.О. Сисоєвої та інших, питання методики викладання іноземних мов у школі та вищих навчальних закладах знаходимо в працях І.М. Бермана, В.І. Вишневського, І.М. Ігнатової, Г.О. Китайгородської, Р.П. Мільруд, О.Б. Тарнопольського та інших.

Серед психологів і педагогів, які сьогодні займаються проблемою підвищення ефективності навчального процесу шляхом організації самостійної роботи, слід виділити М.В. Ляховицького, В.А. Козакова, І.А. Зимню, В.М. Гапонову, Н.П. Статінову, Т.Б. Тихонову та інших.

Віддаючи належне напрацюванням, здійсненим у цій галузі науки, слід зауважити, що вони базуються на принципах загальноосвітньої діяльності й не повністю враховують специфіку вивчення іноземних мов в економічному вищому навчальному закладі, де є свої особливості щодо засобів, форм і методів підвищення ефективності навчання під час організації самостійної позааудиторної діяльності студентів.

Проблема визначення педагогічних умов організації самостійної позааудиторної діяльності студентів з іноземної мови в економічних вищих навчальних закладах, як надзвичайно важлива педагогічна проблема, до цього часу не знайшла свого остаточного вирішення, що зумовило вибір теми, її актуальність, теоретичну й практичну значущість.

Таким чином, актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена:

- соціальним замовленням суспільства щодо підвищення рівня підготовки молодих спеціалістів у їх професійній діяльності;
- суперечністю між соціальною потребою в глибокому оволодінні іноземними мовами студентами й випускниками економічних вищих навчальних закладів та існуючим рівнем їх мовленнєвої компетенції.

Тому важливо сьогодні, розвиваючи вищі навчальні заклади нового типу, удосконалювати систему вищої освіти з урахуванням передового досвіду, досягнень вітчизняної й зарубіжної школи, що сформульовано в Державній національній програмі "Освіта" ("Україна XXI століття"), у Законі України "Про освіту", а також у нормативно-правових документах Міністерства освіти і науки України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу підготовлено відповідно до плану наукових досліджень Інституту педагогіки і психології професійної освіти Академії педагогічних наук України в межах комплексної наукової теми: "Концептуальні засади психолого-педагогічної підготовки вчителів у сучасних умовах (питання теорії і технологій)" (РК № 0197И006397).

Об'єкт дослідження: самостійна позааудиторна діяльність з іноземної мови студентів вищих навчальних закладів економічного профілю.

Предмет дослідження: основні педагогічні умови організації самостійної позааудиторної діяльності студентів під час вивчення іноземної мови в економічному вищому навчальному закладі.

Мета дослідження полягає у виявленні, комплексній розробці педагогічних умов і експериментальній перевірці їх ефективності під час організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічного профілю у вивченні іноземної мови.

Концептуальна ідея дослідження полягає у тому, що в умовах розвитку взаємовідносин незалежної України з іншими державами на економічному, соціальному й політичному рівнях, перехід до ринкових відносин господарювання вимагає озброєння майбутніх спеціалістів уміннями вдало використовувати знання іноземної мови в практичній діяльності. Нагальною потребою є застосування практики мовлення вже на ранній стадії навчання з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності економіста. Вирішення означеної проблеми передбачає теоретичне обґрунтування й розробку змісту, форм і моделі ефективної організації самостійної позааудиторної роботи студентів у вищому навчальному закладі економічного профілю.

У дослідженні ми виходили з **гіпотези**, що навчання іноземних мов буде результативнішим, якщо ґрунтуватиметься на основі принципів, що активізують і роблять вмотивованою пізнавальну діяльність студентів під час організації самостійної позааудиторної діяльності; в основу організації самостійної позааудиторної діяльності покладено модель, зміст якої ґрунтується на теоретичних і методичних засадах, висновках, рекомендаціях і пропозиціях, що є результатом проведеного експерименту й ураховують специфіку вищого навчального закладу, тобто посилюватимуть професійну спрямованість навчання та розвиватимуть творчу самостійність студентів під час вивчення іноземної мови в позааудиторний час.

Мета й гіпотеза дослідження визначили логічну послідовність і основні **завдання**:

- проаналізувати стан досліджуваної проблеми у педагогічній теорії;
- уточнити суть поняття "самостійна позааудиторна робота студентів";
- виявити основні педагогічні умови успішної організації самостійної роботи студентів у позааудиторний час;
- розкрити шляхи використання передового вітчизняного й зарубіжного досвіду для ефективної організації самостійної позааудиторної діяльності студентів-економістів під час вивчення іноземних мов;
- теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити педагогічну модель процесу підвищення ефективності вивчення іноземної мови в позааудиторний час;
- розробити рекомендації і пропозиції щодо створення педагогічних умов організації самостійної роботи студентів економічних вищих навчальних закладів у позааудиторний час, які допоможуть оптимізувати навчальний процес з іноземної мови в цілому.

Методологічну основу дослідження становлять концептуальні взаємодоповнюючі філософські, загальнонаукові й спеціальні педагогічні

положення щодо розвитку в студентів самостійності, основні положення теорії пізнання, зокрема про взаємозв'язок теорії і практики.

Теоретичну основу дослідження становлять положення й висновки, що стосуються:

- сучасних тенденцій розвитку педагогічної теорії і практики (А.М. Алексюк, С.Я. Батишев, С.У. Гончаренко, А. Елліс, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень, В.К. Майборода, Н.Г. Ничкало, О.В. Сухомлинська, М.Д. Ярмаченко);
- формування мотиваційної сфери особистості (Г.О. Балл, І.В. Бестужев-Лада, Г.С. Костюк, А.К. Маркова, А. Маслоу, В.Е. Мільман, К. Тейлор, Д.М. Узнадзе);
- поєднання іноземної мови з професійно спрямованими дисциплінами (Н.В. Абашкіна, М.Ф. Борисенко, Н.С. Гузієва, Т.І. Левченко, Н.О. Лошкарьова, Л.О. Михайлова, Л.П. Пуховська);
- розвитку самостійності під час позааудиторної діяльності (О.А. Дубасенюк, Л.В. Клименко, В.А. Козаков, В.І. Лозова, М.В. Лубенець, К.К. Платонов);
- професійної спрямованості навчання (Г.Х. Айсіна, А. Берсет, О.М. Кухарчук, Ф. Мартон, С.П. Суворов, Г.М. Цибульська та ін.).

Для розв'язання визначених завдань, перевірки висунутої гіпотези використано сучасні **методи дослідження** двох рівнів, призначені для отримання об'єктивних достовірних результатів: теоретичного й практичного. Із методів теоретичного рівня: комплекс методів збирання, аналізу та обробки фактологічної інформації, психолого-педагогічної і методичної літератури, серед яких: методи загальнонаукового, порівняльного аналізу зарубіжних і вітчизняних джерел, вивчення інформації щодо організації самостійної позааудиторної діяльності. Провідними методами практичного рівня були: методи спостереження, тестування, анкетування, порівняння й інші методи наукового пізнання. Зокрема, здійснення констатуючого та формуючого педагогічних експериментів дозволило дослідити організацію самостійної позааудиторної роботи студентів як цілісну систему, розглянути її складові, запропонувати педагогічні умови для її удосконалення. Результати педагогічного експерименту оброблялися за допомогою математичних методів.

Нормативну й інформаційну основу роботи складають Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття"), Закон України "Про освіту", нормативно-правові документи Міністерства освіти і науки України.

Організація дослідження. Дослідження здійснювалось у *три етапи* протягом 1997 - 2001 рр.

На *першому етапі* (1997-1998 рр.) проведено аналіз наукової літератури за темою дослідження, вивчено стан розробленості даної проблеми в її теоретичному аспекті, сформульовано робочу гіпотезу дослідження, визначено й конкретизовано об'єкт, предмет, мету й завдання дослідження, розроблено програму дослідницької роботи, теоретично осмислено проблему організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічного профілю.

На *другому етапі* (1998-2000 рр.) розроблено і теоретично обґрунтовано структуру й зміст організації самостійної позааудиторної роботи студентів

економічних спеціальностей, розроблені програма і методика дослідження, визначено експериментальні й контрольні групи, виконано основну експериментальну частину дослідження, систематизовано й проаналізовано експериментальні дані; у процесі формуючого експерименту здійснено попередню апробацію запропонованих шляхів ефективної організації самостійної позааудиторної роботи студентів-економістів.

На *третьому етапі* (2000-2001 рр.) систематизовано й узагальнено результати формуючого експерименту, сформульовано висновки, розроблено методичні рекомендації з урахуванням впливу спеціально визначених педагогічних умов на ефективність самостійної позааудиторної діяльності студентів, здійснено написання й оформлення дисертації.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота виконувалася на базі фінансово-економічного факультету Академії державної податкової служби України (спеціальності "Фінанси", "Економіка підприємства"). В експериментальній роботі брали участь 1240 студентів, 133 викладачі іноземних мов вищих навчальних закладів економічного профілю.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації *вперше* у вітчизняній науці виконано комплексне дослідження проблеми виявлення педагогічних умов, що ефективно впливають на організацію самостійної позааудиторної діяльності студентів економічного профілю; *систематизовано* на основі здійснення ретроспективного аналізу вітчизняного й зарубіжного досвіду основні підходи до визначення місця й ролі самостійної позааудиторної роботи студентів у системі вивчення іноземної мови в цілому; *дістали подальшого розвитку* педагогічні умови, що сприяють підвищенню ефективності самостійної позааудиторної роботи студентів у процесі вивчення іноземної мови в економічному вищому навчальному закладі (створення мотиваційної основи позааудиторної діяльності, широке застосування різнорівневих професійно-орієнтованих завдань для самостійної позааудиторної роботи студентів із наступним аналізом результатів їх виконання, упровадження системи позааудиторної роботи, до складу якої входять сучасні гнучкі педагогічні технології, що поєднують науково обґрунтовані індивідуальні й колективні форми роботи, індивідуалізація професійного навчання з урахуванням рівня підготовки кожного студента); *розроблено* пропозиції щодо реалізації основних форм системи організації самостійної позааудиторної діяльності студентів економічного профілю; *удосконалено* механізми забезпечення системи організації самостійної роботи студентів у позааудиторний час.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в уточненні й обґрунтуванні суті поняття "самостійна позааудиторна робота студентів"; визначенні впливу педагогічних умов на ефективність самостійної позааудиторної діяльності студентів; конкретизації положень щодо ролі викладача як організатора самостійної роботи студентів у позааудиторний час; розробці моделі процесу підвищення ефективності вивчення іноземної мови в позааудиторний час.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці програм проведення засідань клубу знавців англійської мови, курсів з поглибленого

вивчення мови, рекомендацій щодо роботи з оригінальними джерелами інформації, на основі яких у поєднанні з результатами інших наукових розробок цього напряму, здійснюватиметься використання оптимальних педагогічних умов під час організації самостійної позааудиторної діяльності студентів економічного профілю: на заняттях з перевірки результатів самостійної роботи і частково як матеріал для навчально-методичних посібників. Висновки й методичні рекомендації можуть використовуватися у подальшій науковій розробці проблем, пов'язаних із організацією самостійної позааудиторної роботи студентів.

Одержані результати дослідження можуть використовуватись у науково-дослідницький сфері – окреслено напрями перспективних досліджень насамперед реалізації і удосконалення педагогічних умов організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей при вивченні іноземної мови; у навчальному процесі – матеріали дисертації можуть бути використані в написанні підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій.

Основні концептуальні положення й рекомендації щодо педагогічних умов організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей **упроваджувалися** на фінансово-економічному факультеті Академії державної податкової служби України (довідка про впровадження № 280 від 25 січня 2002 року). Перевірка результативності функціонування моделі самостійної позааудиторної діяльності студентів здійснювалася на фінансово-економічних факультетах Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича, Одеського державного економічного університету, Українського державного університету харчових технологій (довідка про впровадження № 4.3-5/326 від 21 лютого 2002 року).

Особистий внесок автора в одержанні наукових результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні поняття "самостійна позааудиторна робота студентів", виявленні педагогічних умов, що ефективно впливають на організацію самостійної позааудиторної роботи майбутніх фахівців у сфері економіки, побудові моделі процесу підвищення ефективності вивчення іноземної мови студентами економічних спеціальностей у позааудиторний час, розробці програм проведення засідань клубу знавців англійської мови, курсів з поглибленого вивчення мови, олімпіад; методичних рекомендацій щодо роботи з оригінальними джерелами інформації в позааудиторний час; методики проведення консультацій, нових підходів до аналізу педагогічних умов організації самостійної позааудиторної роботи студентів-економістів під час вивчення іноземної мови.

Дисертаційна робота є самостійним дослідженням, у якому всі основні концептуальні ідеї, засади, положення, висновки й рекомендації, що виносяться на захист, належать автору.

Вірогідність результатів і висновків дослідження забезпечується: методологічною обґрунтованістю вихідних позицій дослідження; застосуванням методів науково-педагогічного дослідження, адекватних його меті, предмету й завданням; застосуванням кількісного і якісного аналізу дослідницьких даних

педагогічного експерименту; позитивними результатами впровадження в практику роботи вищих закладів економічної освіти.

На захист виносяться:

1. Положення щодо суті поняття "самостійна позааудиторна робота студентів".
2. Педагогічні умови підвищення ефективності під час організації позааудиторної діяльності студентів економічного профілю.
3. Модель процесу підвищення ефективності вивчення іноземної мови в позааудиторний час.

Апробація результатів дослідження здійснювалася під час проведення дослідно-експериментальної діяльності здобувача в процесі керування самостійною позааудиторною роботою студентів економічних спеціальностей в Академії державної податкової служби України м. Ірпеня. Основні методологічні положення, висновки й результати дисертаційного дослідження оприлюднено на засіданні кафедри іноземних мов Академії державної податкової служби України та доповідалися на міжнародних, республіканських науково-практичних конференціях: VIII Міжнародна науково-практична конференція "Мова і культура" (Київ, 1999р.); науково-практична конференція "Пріоритетні напрями удосконалення системи навчання іноземних мов у вищих закладах освіти на сучасному етапі розвитку освіти" (Київ, 2000 р.); X Міжнародна науково-практична конференція "Мова і культура" (Київ, 2001 р.); звітна наукова конференція "Професійна педагогіка і психологія: результати досліджень, проблеми, перспективи" (Київ – Львів, 2002 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладені в 7 наукових працях, написаних без співавторів, у тому числі: 4 статті у провідних наукових фахових виданнях, 1 стаття у збірнику наукових праць, 2 статті в збірниках матеріалів конференцій. Загальний обсяг особистого внеску – 2,5 авторських аркушів.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел із 289 найменувань, із них 30 – іноземними мовами. Загальний обсяг дисертації становить 200 сторінок, з яких 173 сторінки основного тексту. Робота містить 10 таблиць на 3 сторінках, 2 рисунки на 2 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** висвітлюється характеристика дисертаційної роботи: обґрунтовується актуальність і ступінь дослідженості обраної проблеми; визначаються об'єкт, предмет, гіпотеза, завдання, методи дослідження, методологічні й теоретичні основи дослідження; розкриваються його наукова новизна, теоретичне й практичне значення одержаних результатів; сформульовано основні положення, що виносяться на захист; викладено відомості щодо апробації і впровадження одержаних результатів дослідження.

У **першому розділі** – "Проблема організації самостійної позааудиторної роботи студентів-економістів у вітчизняній і зарубіжній літературі" – розглядається методологія проблеми, якій приділяли увагу вітчизняні й зарубіжні вчені, педагоги-

практики, розкривається сутність і призначення самостійної позааудиторної діяльності з іноземної мови.

Досліджено роботи сучасних науковців України, зокрема, А.М. Алексюка, К.Б. Бабенко, В.М. Гапонової, Г.Е. Гнітецької, Л.В. Клименко, В.А. Козакова, П.І. Підкасистого, Н.Г. Сидорчук, М.І. Сичової, Т.В. Степури, В.А. Ужик та інших.

Доведено, що успішність навчання залежить від комплексної реалізації мети, яку ставить перед собою студент у процесі позааудиторної діяльності. Визначено, що одним з найважливіших мотивів студентів економічного профілю є інтерес до майбутньої професії, прагнення відповідати високому рівню вимог, що висуває суспільство перед молодими фахівцями.

Дослідження свідчить про зумовленість результатів вивчення іноземної мови студентами рівнем організації пізнавальної діяльності, в основу якої покладено принцип їх активності й самостійності через опрацювання оригінальної літератури за спеціальністю, спілкування з іноземними партнерами.

Проведений дисертантом аналіз дав змогу виявити залежність результатів вивчення іноземної мови від стилю педагогічного керівництва. Відповідність змісту й напряму діяльності викладачів пізнавальним мотивам і потребам студентів і вимогам до майбутньої професії розкриває резерви їх творчості, поглиблює професійну компетентність.

Розкрито різні підходи до визначення категорії "самостійна позааудиторна робота", що існують в Україні, Російській Федерації, Болгарії, Англії, США, Франції, Іспанії. Самостійна робота студентів переважно сприймається або як організаційна форма, або метод навчання, що використовують викладачі й студенти для засвоєння знань і формування самостійності. Але головною ознакою в цьому разі є те, що студент виконує завдання не під керівництвом викладача, а самостійно (в аудиторії, поза нею).

Дослідження виходить за межі традиційного тлумачення самостійної роботи студентів, що розглядається як одна з форм пізнавальної діяльності студентів відповідно до самостійно визначеної мети, яка забезпечує найбільш високий рівень засвоєння матеріалу, завершує і узагальнює завдання всіх видів навчальної діяльності з іноземної мови, формує самостійність і впливає на інтелектуальний розвиток студентів. Це дозволяє їм, поєднавши міцну систему знань, умінь і навичок із сукупністю мислення, творчо ставитися до виконання навчальних завдань і активно використовувати свій багатий інтелектуальний потенціал на практиці; спонукає майбутніх фахівців до усвідомленої професійної самоактуалізації і самовдосконалення.

В обґрунтованому нами підході акцент у самостійній позааудиторній роботі робиться не стільки на самостійності дій студента, скільки на тому, що він самостійно визначає додаткову (до визначеної навчальним планом) мету. За умов такого розуміння сутності самостійної позааудиторної роботи головне завдання викладача зводиться вже не стільки до розробки предметів, з якими має працювати студент, скільки до створення необхідних умов самоактивізації, самореалізації студента як особистості, що дозволяє йому самому визначати додаткові навчальні

цілі. Саме таке тлумачення сутності самостійної позааудиторної роботи дає можливість розкрити нові її організаційні форми: окрім традиційного виконання самостійних дій з текстами, він завдяки самостійно визначеній додатковій навчальній меті працює на конференціях, семінарах, засіданнях наукового студентського товариства, займається науково-дослідною роботою.

У другому розділі – "Дослідно-експериментальна робота з проблеми створення педагогічних умов для організації самостійної позааудиторної роботи студентів" – обґрунтовано й експериментально доведено вплив спеціально визначених педагогічних умов на ефективність оволодіння іноземною мовою в позааудиторний час.

Результати аналізу філософської літератури дали можливість визначити умову як філософську категорію, в якій відображається відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає і існує. Умова є необхідною обставиною, яка уможливлює здійснення, створення і утворення чого-небудь або сприяє чомусь. Її особливістю є те, що вона сама, без участі людини, не може стати "визначально-продуктивною". У вищих навчальних закладах умови лише створюють сприятливі можливості для студентів у здобутті знань, формуванні умінь і розвитку навичок.

З метою підвищення ефективності в процесі вивчення іноземної мови студентами-економістами в позааудиторний час пропонується виділити такі педагогічні умови:

- створення мотиваційної основи позааудиторної діяльності;
- широке застосування різнорівненних професійно орієнтованих завдань для самостійної позааудиторної роботи студентів з наступним аналізом результатів їх виконання;
- упровадження системи позааудиторної роботи, використовуючи сучасні гнучкі педагогічні технології, що поєднують науково обґрунтовані індивідуальні й колективні форми роботи;
- індивідуалізація професійного навчання з урахуванням рівня підготовки кожного студента.

Розкрито залежність якості знань студентів від реалізації цих педагогічних чинників, що насамперед стосується мотивації позааудиторної діяльності студентів. Оскільки інтереси студентів економічного профілю концентруються навколо своєї майбутньої професії, то є необхідність узгодити зміст і характер самостійної позааудиторної роботи з найбільш глибокими й значущими мотивами їх діяльності, пов'язаними з профілюючою спеціальністю. Сукупність стійких провідних мотивів, що орієнтують студента на творчу роботу й виражають його бажання самовдосконалюватись, фахово зростати в обраній ним галузі, дозволяють зрозуміти існування тісного взаємозв'язку між іноземною мовою і майбутньою професією, завдяки якому вони за допомогою іноземної мови мають можливість примножувати й поглиблювати свої знання за спеціальністю, сприятиме підвищенню ефективності під час вивчення іноземної мови.

Доведено, що однією з важливих умов покращання знань з іноземної мови є рання професійна спрямованість самостійної позааудиторної роботи студентів.

Професійно орієнтоване вивчення англійської мови сприятиме: формуванню в студентів системності знань, динаміки мислення, творчих способів пізнавальної діяльності; розширенню можливості світосприйняття й світорозуміння; розвитку самостійності в накопиченні й осмисленні нових знань і забезпеченню можливості їх використання в навчальних і реальних життєвих ситуаціях. Завдяки вивченню іноземної мови студенти в позааудиторний час продовжуватимуть накопичувати професійні знання, формувати уміння, розвивати інтерес до пізнання нового, на підставі чого в кінцевому результаті в процесі професійного становлення визначиться рівень і якість підготовленості молодого фахівця, який повною мірою володітиме спеціальністю й буде мати достатній рівень знань, умінь і навичок з іноземної мови.

На етапі *констатуючого експерименту* було проведено опитування викладачів щодо організації самостійної позааудиторної діяльності студентів-початківців, яке показало, що лише 16 % педагогів-практиків регулярно займаються позааудиторною роботою.

Здійснено анкетування 180 студентів-першокурсників Академії державної податкової служби України для визначення рівня сформованості професійного інтересу на початковому етапі вивчення іноземної мови й виявлення сформованості інтересу до іноземної мови як навчального предмета під час позааудиторної діяльності. Результати анкетування свідчать, що значна кількість респондентів (35 %) має високий рівень сформованості інтересу до майбутньої професії; 47 % – допускають вірогідність щодо використання мови в майбутній діяльності; 18 % – взагалі не уявляють, як їхні знання з іноземної мови можуть бути використані на практиці. Стосовно матеріалу, який студенти хотіли б вивчати в позааудиторний час, 26 % вважають за необхідне використовувати професійну й практичну спрямованість матеріалу. Таким чином, узагальнення результатів констатуючого експерименту дало змогу дійти висновку, що саме врахування потреб та інтересів студентів щодо організації роботи в позааудиторний час, використання професійно спрямованого матеріалу є необхідною умовою підвищення ефективності самостійної позааудиторної діяльності.

З метою підвищення ефективності самостійної позааудиторної роботи, що стимулюватиме саморозвиток студентів і дозволятиме набувати нових досягнень у професійному становленні, пропонується застосовувати й реалізовувати цілісну систему самостійної позааудиторної роботи, використовуючи сучасні гнучкі педагогічні технології, що поєднують науково обґрунтовані індивідуальні й колективні форми роботи для розширення сфери самостійної діяльності студентів, і суттєво впливають на якість знань. Залежно від змісту та способу подачі інформації було виділено три групи форм: теоретичні, практичні, комбіновані.

Результати дослідження доводять, що застосування таких форм індивідуальної роботи, як самостійна робота студентів з оригінальними джерелами інформації, ділові ігри у формі листування, написання рефератів, виступи з науковими доповідями вказує на рівень актуального розвитку студента й призводить до

створення належних дидактичних умов для удосконалення його творчих фахових здібностей.

Як показує практика, позитивне пізнавальне усвідомлене ставлення до читання в позааудиторний час формує в читачів оригінальної іншомовної літератури здатність до генерації власних ідей, розвиває творчу уяву, допомагає висловлювати своє ставлення до фактів, що вивчаються, передбачає розвиток умінь чітко формулювати думки, робити узагальнення, проводити аналогії, виявляти причини тощо. Ділова гра, у свою чергу, забезпечує досягнення цілей профільної диференціації, що сприяють підвищенню рівня знань, умінь і навичок з іноземної мови і фахового рівня. Вона активізує суб'єктивну сферу особистості майбутнього фахівця, є етапом творчого застосування набутих знань на практиці, розкриває значні можливості для розширення комунікативних намірів і настроїв студентів відповідно до мети спілкування. Об'єднана сюжетом ділової гри самостійна позааудиторна робота з оригінальними джерелами максимально наближує читання до справжнього мовленнєвого спілкування, не забирає в студентів багато часу й органічно вписується в загальний навчальний процес.

Використання в позааудиторній діяльності індивідуальних форм роботи створює належні умови для самореалізації студента як особистості, що дозволяє йому самому визначати додаткові навчальні цілі, спонукає його до подальшої систематичної роботи в позааудиторний час.

Результати колективних форм самостійної позааудиторної роботи (проведення семінарів, конференцій, зустрічей за круглим столом, засідань наукового студентського товариства) дають підстави для висновку, що вони розвивають навички мовлення та фахового спілкування і, маючи полемічний характер, сприяють формуванню власної думки студентів. Процес творчого колективного розв'язання проблем, що стосуються майбутньої професійної діяльності, заохочення ініціативності, існування чітко визначеного предмета обговорення за умови достатньої обізнаності студентів з лексичним матеріалом сприятиме зростанню продуктивної самостійної роботи й забезпечуватиме умови для професійного зростання майбутніх фахівців. Диференціація позааудиторної діяльності, робота малими групами, використання елементів т'юторського навчання дозволили активно включити студентів у самостійну творчу позааудиторну діяльність, вчасно й оперативно знайомитися з сучасними досягненнями зарубіжної економіки.

Експериментально перевірено таку послідовність самостійної позааудиторної діяльності студентів: робота з оригінальними джерелами інформації; ділова гра у формі листування; проведення консультацій, курсів із вивчення іноземної мови, зустрічей клубу знавців англійської мови, семінарів, зустрічей за круглим столом, засідань наукового студентського товариства, конференцій, олімпіад. Результати дослідження показали, що раціональна їх організація і комплексне регулярне використання дозволяє піднести на якісно новий рівень вивчення іноземної мови, розширюючи тим самим творчі можливості студентів.

Комплексне впровадження інновацій у процес підготовки висококваліфікованих спеціалістів потребує не лише використання і вдалого

поєднання новітніх технологій у роботі, а й радикальної зміни щодо позицій викладача. Особливо актуальною стає ця проблема у вивченні іноземної мови під час позааудиторної роботи студентів економічного профілю. Сьогодні все ще відчувається невідповідність між вимогами суспільства до молодого спеціаліста і його неготовністю до реалізації цих вимог. Щоб зацікавити молодих людей продовжувати удосконалення своїх знань з іноземної мови в позааудиторний час, професійна діяльність педагога має носити творчий характер. Уміння передати студентам не лише свої знання, а й свій досвід, ставлення до предмета визначається особистістю й майстерністю педагога-практика. Високий рівень професійної майстерності передбачає повсякчасне вивчення свого предмета, удосконалення техніки його викладання.

Це підтверджується даними опитування 270 студентів економічних спеціальностей. Найважливішими якостями, якими має володіти викладач для ефективної діяльності студентів у позааудиторний час, на їхню думку, є: професіоналізм педагога, його теоретична й методична майстерність, вимогливість, організованість і вміння організувати студентів.

Результати анкетування 133 викладачів іноземних мов, які працювали зі студентами економічних спеціальностей, дали змогу виявити, що під час самостійної діяльності необхідно враховувати такі важливі чинники: налагодження емоційного контакту зі студентами; підвищення мотивації вивчення мови в позааудиторний час; надання більшої свободи вибору сучасних педагогічних технологій і урізноманітнення форм роботи зі студентами; удосконалення системи контролю за позааудиторною діяльністю студентів; удосконалення досвіду практичної роботи викладачів іноземної мови, враховуючи специфіку факультету; зміна стилю педагогічного керівництва.

Установлено, що необхідною є технологія підготовки фахівця, що спонукала б викладачів до створення педагогічних умов для ефективного впливу на ставлення студента економічного профілю до майбутньої професії, на його готовність поглиблювати свої спеціальні знання, визначати додаткові навчальні цілі.

Після визначення педагогічних умов організації самостійної позааудиторної роботи студентів і врахування ролі викладача як організатора цієї діяльності, у дисертаційному дослідженні запропоновано модель процесу підвищення ефективності вивчення іноземної мови в позааудиторний час (див. рис. 1).

У процесі проведення *формуючого експерименту* перевірялася результативність використання запропонованої моделі, тобто врахування впливу педагогічних умов на організацію самостійної позааудиторної діяльності студентів. Ефективність моделі забезпечувалася цілеспрямованим комплексним включенням у позааудиторну роботу студентів усіх запропонованих форм самостійної діяльності, особливістю проведення експерименту.

Формуючий експеримент проводився впродовж 1997-2000 рр. Ним було охоплено по 120 студентів першого й другого курсів фінансово-економічного факультету Академії державної податкової служби України (спеціальність "Фінанси") і 219 студентів, що навчалися за спеціальністю "Економіка

підприємства". Його особливістю було введення з початку першого курсу в експериментальних групах завдань фахового спрямування, що мають яскраво виражений комунікативний характер, і апробація різних форм самостійної позааудиторної роботи. У контрольних групах завдання фахового спрямування починали вводити лише з початку другого курсу.

Результативність використання запропонованої моделі в експериментальних групах, порівняно з контрольними, визначалася таким чином, що характер мовного матеріалу, обсяг текстів для позааудиторного читання були однаковими, різнилися лише тематика, форми й прийоми роботи з ними. Основними критеріями оцінки виконання завдань слугували правильність і повнота розуміння матеріалу.

У процесі формуючого експерименту на підготовчому етапі (1997-1998рр.) проводилися початковий і проміжні зрізи знань на виявлення рівня сформованості умінь і засвоєння студентами матеріалу. Встановлено, що спеціальна організація позааудиторної діяльності (урахування мотиваційної сфери студентів, використання професійно спрямованого матеріалу з самого початку вивчення мови, залучення майбутніх фахівців через різні форми роботи до систематичної інтенсивної позааудиторної діяльності й індивідуалізація професійного навчання з урахуванням рівня підготовки кожного студента в експериментальних групах) сприяє підвищенню рівня засвоєння матеріалу швидше, ніж за традиційної організації позааудиторної роботи в контрольних групах.

Порівняльні результати експериментальної роботи відображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Рівень засвоєння матеріалу студентами експериментальних і контрольних груп першого курсу

(початок і кінець експерименту)

Курси		Високий		Середній		Низький	
		Експ.	Контр.	Експ.	Контр.	Експ.	Контр.
І курс	початок	15%	7%	33%	26%	52%	67%
	кінець	26%	9%	41%	25%	33%	66%

Результати експериментальної роботи свідчать, що на початку експерименту рівні засвоєння матеріалу в контрольних і експериментальних групах першого року навчання мали незначні розходження. Протягом першого курсу спостерігається поступове підвищення рівня сформованості умінь самостійної роботи, але тенденція до зростання більш помітна в представників експериментальних груп. На завершення цього етапу експерименту результати значною мірою змінилися: в експериментальних групах ***високого*** рівня засвоєння матеріалу досягло на 11% студентів більше, ***середнього*** – на 8%, ***низький*** рівень зменшився на 19%.

На другому етапі формуючого експерименту студентам було запропоновано завдання ділової гри, оптимальні для реалізації їх комунікативних намірів, і паралельно продовжували експериментальну перевірку нових підходів до використання дієвих форм самостійної позааудиторної роботи.

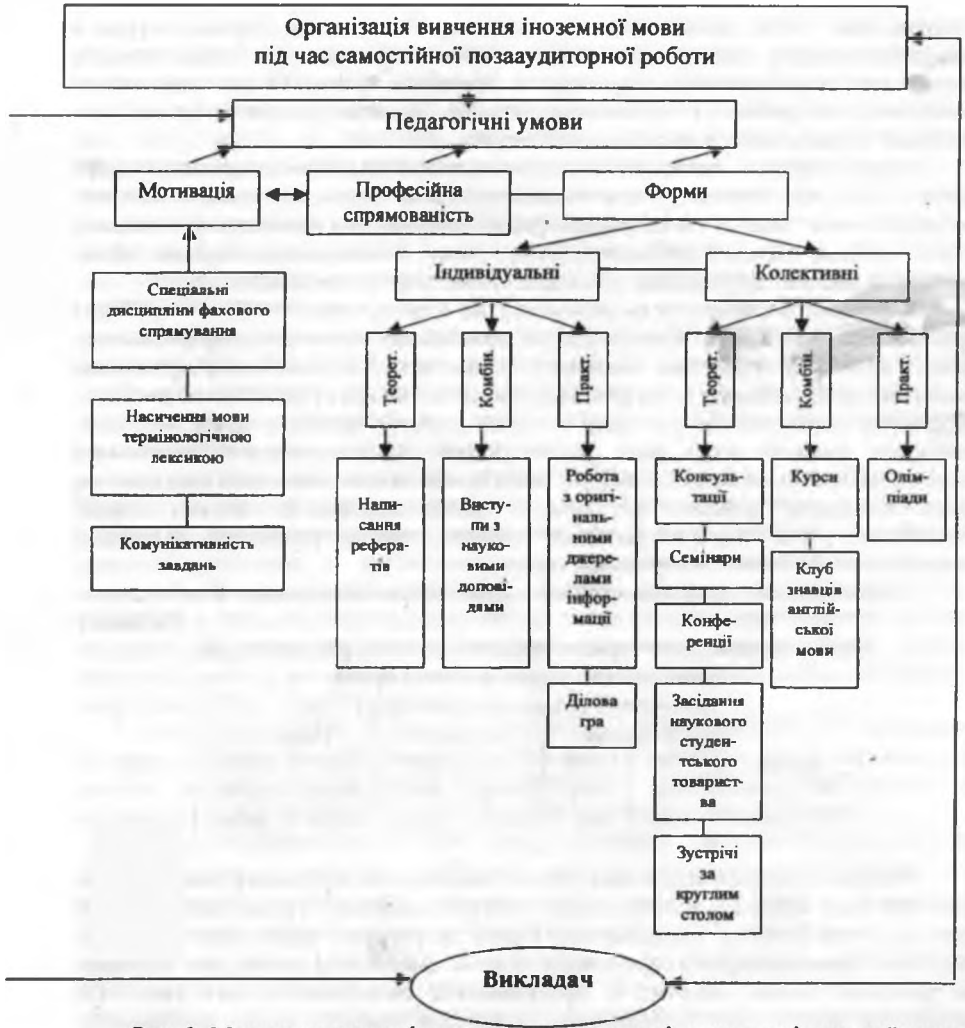

Рис. 1. Модель процесу підвищення ефективності вивчення іноземної мови в позааудиторний час

Результати проміжних і підсумкового зрізів знань у більшості студентів експериментальних груп показали значні позитивні зміни сформованості мовленнєвих умінь. Це сприяло підвищенню рівня засвоєння матеріалу порівняно зі студентами контрольних груп (див. табл. 2).

Таблиця 2

Рівень засвоєння матеріалу студентами експериментальних і контрольних груп другого курсу
(початок і кінець експерименту)

Курси		Високий		Середній		Низький	
		Експ.	Контр.	Експ.	Контр.	Експ.	Контр.
II курс	почат.	32%	12%	43%	26%	25%	62%
	кінець	40%	18%	46%	27%	14%	55%

Результати підсумкового зрізу знань показали, що у студентів експериментальних груп кінцевий результат якості знань значно вищий, ніж у контрольних, про що свідчить суттєвий приріст високого рівня засвоєння матеріалу (40%). Низький рівень засвоєння матеріалу в експериментальних групах менший на 41%, середній – на 19% порівняно з контрольними.

Ці дані дозволяють зробити висновок щодо ефективності й доцільності запропонованої моделі підвищення ефективності вивчення іноземної мови в позааудиторний час.

Проведене експериментальне дослідження, в якому брало участь 1240 осіб, довело ефективність запропонованої моделі підвищення ефективності вивчення іноземної мови в позааудиторний час, і завдяки цьому було підтверджено правильність вихідної гіпотези нашого дослідження.

У **загальних висновках** викладено основні результати теоретичної, методичної і практичної розробки проблеми педагогічних умов організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання, що полягає в розкритті сутності й особливості розвитку системи організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей. Це здійснено шляхом вирішення основних завдань дисертаційного дослідження. Отримано основні наукові результати, що характеризуються науковою новизною, практичним значенням і підтверджують гіпотезу дослідження.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження дозволяють зробити узагальнені висновки й рекомендації щодо пошуку шляхів удосконалення організації і проведення самостійної позааудиторної роботи, які мають теоретичне й практичне значення.

1. На основі системного підходу проаналізовано результати досліджень, здійснених вітчизняними й зарубіжними науковцями з проблеми самостійної позааудиторної роботи студентів. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених різним аспектам розвитку самостійної позааудиторної роботи студентів, ця проблема не достатньо вивчена, оскільки теоретичні й концептуальні розробки вчених стосуються лише окремих складових даної проблематики. Це підтверджує необхідність проведення ґрунтовного аналізу педагогічних умов

організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей як цілісної системи й визначення основних напрямів дослідження.

2. Аналіз теорії і практики організації самостійної позааудиторної роботи студентів показав, що самостійна робота студентів сприймається переважно або як організаційна форма, або метод навчання, що використовують викладачі й студенти для засвоєння знань і формування самостійності. У дослідженні самостійна робота розглядається за межами її традиційного тлумачення як одна з форм пізнавальної діяльності студентів відповідно до самостійно визначеної мети, яка забезпечує найбільш високий рівень засвоєння матеріалу, завершує і узагальнює завдання всіх видів навчальної діяльності з іноземної мови, формує самостійність і впливає на інтелектуальний розвиток студентів.

3. Виявлено педагогічні умови, комплексна реалізація яких забезпечує підвищення ефективності вивчення іноземної мови в економічних навчальних закладах: створення мотиваційної основи позааудиторної діяльності; широке застосування різнорівненних професійно орієнтованих завдань для самостійної позааудиторної роботи студентів з наступним аналізом результатів їх виконання; упровадження системи позааудиторної роботи, використовуючи сучасні гнучкі педагогічні технології, що поєднують науково обґрунтовані індивідуальні й колективні форми роботи; індивідуалізація професійного навчання з урахуванням рівня підготовки кожного студента.

4. Чільне місце в системі позааудиторної підготовки майбутніх спеціалістів посідає викладач як організатор, керівник самостійної діяльності студентів. Провідними тенденціями в роботі викладача іноземної мови в позааудиторний час є його вміння спрогнозувати роботу, організувати її і провести конструктивне управління нею. Викладач вищої школи, враховуючи невідповідність, що існує між вимогами суспільства до рівня знань з іноземної мови випускниками вищих навчальних закладів і дійсним станом справ, має враховувати у своїй діяльності нові теоретичні ідеї і експериментальні розробки, що існують у методиці викладання іноземних мов, і використовувати новітні педагогічні технології, які сприяють самореалізації студентів, поглиблюють їх прагнення самостійно оволодівати мовою в позааудиторний час.

5. У дисертаційному дослідженні запропоновано модель підвищення ефективності вивчення іноземної мови в позааудиторний час, дієздатність і результативність якої підтверджує проведений педагогічний експеримент. Так, різниця між рівнями засвоєння матеріалу в контрольних і експериментальних групах досить суттєва: високий рівень – +22%, середній – +19%, низький – -41%.

Аналіз результатів експерименту свідчить, що розроблена модель є педагогічно доцільною і забезпечує здатність, готовність і бажання студентів вивчати іноземну мову в позааудиторний час, що сприятиме в майбутньому їх фаховому зростанню й виконанню професійних функцій.

6. Розроблені й упроваджені методичні рекомендації щодо створення педагогічних умов організації самостійної роботи студентів економічних вищих навчальних закладів у позааудиторний час сприяли підвищенню ефективності

вивчення іноземної мови, оптимізації навчального процесу з іноземної мови в цілому. Їх творче використання дало змогу залучити студентів до систематичної цілеспрямованої самостійної позааудиторної роботи, максимально реалізувати їх особистісні якості й потенційні можливості. Результати дисертаційного дослідження дають підставу вважати, що вихідна методологія визначена правильно, завдання реалізовані, мета досягнута.

Отримані результати дослідження дають можливість сформулювати рекомендації щодо їх практичного використання на сучасному етапі реформування вищої освіти в Україні. Реалізація положень національної доктрини розвитку освіти, затвердженої Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. та Закону України "Про вищу освіту" зумовлює необхідність удосконалення системи підготовки спеціалістів до рівня міжнародних стандартів. Доцільно здійснити заходи, спрямовані на підвищення ефективності вивчення іноземної мови в позааудиторний час студентами економічних спеціальностей:

- розробити сучасну концепцію навчання іноземним мовам у різних типах навчальних закладів;
- підготувати для використання альтернативних підручників удосконалені навчальні плани й програми;
- розробити й упровадити адаптовані до конкретних освітніх завдань технології вивчення іноземної мови протягом п'яти років;
- увести державний іспит з ділової іноземної мови;
- створити спільно з провідними видавництвами Європи творчі авторські колективи для підготовки нового покоління науково-методичних комплексів відповідно до вимог Державного стандарту (за прикладом Великої Британії – Oxford University Press).

З урахуванням складності й багатогранності даної проблематики виникає необхідність продовжувати її вивчення в майбутньому представниками педагогічної науки. Перспективними напрямами подальшого дослідження цієї тематики мають стати: управління системою самостійної позааудиторної роботи студентів; порівняльний аналіз функціонування систем організації позааудиторної роботи зарубіжних країн і України; зміст і форми самостійної позааудиторної діяльності студентів різних вікових груп; в умовах перебудови системи неперервної вищої освіти в Україні необхідні дослідження у сфері підготовки й перепідготовки педагогічних кадрів для організації позааудиторної роботи студентів у вищих навчальних закладах економічного профілю.

Основні положення дисертації викладені в таких публікаціях:

1. Онучак Л.В. Організація самостійної позааудиторної роботи студентів на початковому етапі вивчення іноземної мови в економічному вузі // Теоретичні питання освіти та виховання: Зб. наук. пр. – К.: Вид. центр КДЛУ. – 2000. – № 9. – С. 61-63.
2. Онучак Л.В. Рання професійна орієнтація студентів як основа індивідуалізації навчального процесу з іноземної мови на немовних факультетах вищих

навчальних закладів // Наук. вісн. Чернівецького ун-ту. – Чернівці: ЧНУ. – 2000. – Вип. 99. Педагогіка та психологія. – С. 121-124.
3. Онучак Л.В. Мотивація як важливий фактор підвищення ефективності при вивченні іноземної мови студентами економічних спеціальностей // Теоретичні питання освіти та виховання: Зб. наук. пр. – К.: Вид. центр КДЛУ. – 2000. – № 10. – С. 161-164.
4. Онучак Л.В. Планування та організація самостійної позааудиторної роботи студентів-економістів другого року навчання // Теоретичні питання освіти та виховання: Зб. наук. пр. – К.: Вид. центр КДЛУ. – 2000. – № 13. – С. 67-71.
5. Онучак Л.В. Методичні рекомендації для позааудиторного читання студентів економічних вузів // Науковий вісник: Зб. наук. пр. – Ірпінь: Укр. фін.-екон. ін-т. – 1999. – № 2. – С. 83-87.
6. Онучак Л.В. Індивідуалізація навчального процесу при вивченні іноземних мов студентами економічного вищого навчального закладу // Мова і культура: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – К.: Ін-т міжнар. відносин Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – 2000. – Вип. 2. – Т. 2. – С.372-374.
7. Онучак Л.В. Форми самостійної позааудиторної роботи студентів // Мова і культура: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – К.: Ін-т міжнар. відносин Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – 2001. – Вип. 2. – Т. 2. – С. 325-328.

Онучак Л.В. Педагогічні умови організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – Київ, 2002.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню педагогічних умов організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей. Уточнено поняття самостійної позааудиторної роботи з іноземної мови, визначено її місце й роль у системі підготовки спеціалістів. Досліджено сутність самостійної позааудиторної роботи й проаналізовано її залежність від спеціальних дидактичних чинників.

На підставі комплексного аналізу виявлено педагогічні умови, що сприяють підвищенню ефективності вивчення іноземної мови в позааудиторний час, запропоновано модель процесу підвищення ефективності вивчення іноземної мови в позааудиторний час майбутніх спеціалістів економічного профілю й експериментальним шляхом перевірено її результативність і дієздатність.

Ключові слова: самостійна позааудиторна робота студентів, організація самостійної позааудиторної роботи студентів, педагогічні умови, система індивідуальних та колективних форм роботи у позааудиторний час.

Онучак Л.В. Педагогические условия организации самостоятельной внеаудиторной работы студентов экономических специальностей. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Институт педагогики и психологии профессионального образования АПН Украины. – Киев, 2002.

Диссертационная работа посвящена исследованию педагогических условий организации самостоятельной внеаудиторной работы студентов экономических специальностей. Уточнено понятие самостоятельной внеаудиторной работы по иностранному языку, определено её место и роль в системе подготовки специалистов. Исследована сущность самостоятельной внеаудиторной работы, которая рассматривается как одна из форм познавательной деятельности студентов в соответствии с самостоятельно определенной целью, которая обеспечивает наивысший уровень усвоения материала, завершает и обобщает задания всех видов учебной деятельности по иностранному языку, формирует самостоятельность и влияет на интеллектуальное развитие студентов, и проанализировано её зависимость от специальных дидактических факторов.

На основании комплексного анализа выявлены педагогические условия, способствующие повышению эффективности при изучении иностранного языка во внеаудиторное время, предложено модель процесса повышения эффективности изучения иностранного языка во внеаудиторное время будущих специалистов экономического профиля и экспериментальным путем проверено её результативность.

В исследовании уделено внимание вопросам повышения качества знаний студентов, их углублению и расширению, благодаря использованию коммуникативно-направленных заданий, насыщению языкового материала терминологической лексикой и тесной взаимосвязи иностранного языка со специальными дисциплинами профессиональной направленности. Указывается целесообразность включения в самостоятельную внеаудиторную работу целостной системы теоретических, практических и комбинированных форм работы со студентами, которая способствует повышению уровня заинтересованности предметом «Иностранный язык» и уровня усвоения языковых и специальных знаний, с целью эффективной ее организации. Такие формы работы, объединенные в систему, выявляют личностный смысл обучения, развивают потребность в профессиональном самопознании, самосовершенствовании, самореализации. Дифференциация внеаудиторной деятельности, работа малыми группами, использование элементов тьюторского обучения позволили активно включать студентов в самостоятельную творческую деятельность, оперативно знакомиться с современными достижениями зарубежной экономики.

Ведущими тенденциями в работе преподавателя иностранного языка во внеаудиторное время являются его умение спрогнозировать, организовать работу студентов и провести конструктивное управление ею. Преподаватель высшей школы, учитывая несоответствие, существующее между требованиями общества к уровню знаний по иностранному языку выпускников высших учебных заведений и реальным состоянием дел, должен учитывать в своей деятельности новые

теоретические идеи и экспериментальные разработки, существующие в методике преподавания иностранных языков, и использовать новые педагогические технологии, которые могут существенно повысить эффективность учебного процесса во внеаудиторное время.

Выявлены педагогические условия, которые улучшают качество знаний студентов по иностранному языку (образование мотивационной основы внеаудиторной деятельности; широкое использование разноуровневых профессионально ориентированных заданий для самостоятельной внеаудиторной работы студентов с последующим анализом результатов их выполнения; внедрение системы внеаудиторной работы, используя современные гибкие педагогические технологии, объединяющие научно обоснованные индивидуальные и коллективные формы работы; индивидуализация профессионального обучения с учетом уровня подготовки каждого студента), благодаря чему студенты овладевают творческими умениями использования приобретенных знаний на практике с учетом их интересов и возможностей, акцентируя внимание на том, что интересы студентов экономического профиля концентрируются вокруг интереса к своей будущей профессии, поскольку изучение иностранного языка студентами-экономистами является звеном единой комплексной системы подготовки студентов к исполнению в будущем своих профессиональных функций.

Обоснована необходимость обеспечения педагогических условий для эффективной организации внеаудиторной работы студентов.

В диссертации разработана и реализована технология организации самостоятельной внеаудиторной работы студентов, в основе которой лежит целостная система педагогических условий, способствующая повышению качественного уровня знаний.

Исследована роль преподавателя как организатора, руководителя самостоятельной деятельности студентов, который должен владеть такими качествами, как профессионализм, теоретическое и методическое мастерство, требовательность, организованность и умение организовать студентов.

В диссертационном исследовании предложено модель повышения эффективности изучения иностранного языка во внеаудиторное время, дееспособность и результативность которой подтверждает проведенный педагогический эксперимент.

Ключевые слова: самостоятельная внеаудиторная работа студентов, организация самостоятельной внеаудиторной работы студентов, педагогические условия, система индивидуальных и коллективных форм работы во внеаудиторное время.

Onuchak L.V. Pedagogical Conditions for Organization of Students' Self-testing Work of Economic Specialities – The Manuscript.

The thesis for degree of Master of Pedagogics (speciality 13.00.04 – theory and methodology of professional education). – Institute for Pedagogy and Psychology of Professional Education of Ukrainian Academy of Pedagogical Sciences, Kyiv, 2002.

The thesis is devoted to researches of pedagogical conditions for organization of students' self-testing work of economic specialities. The author has specified the definition of students' self-testing work during learning English, its place and role in the system of preparing specialists. It was inquired the essence of self-testing work and analysed its dependence from special didactic factors.

The author basing on the integrated analysis has revealed pedagogical conditions promoting the effectiveness improvement during learning English in out-of-class time and it was proposed model concerning improvement for organization of self-testing work of future specialists in economic sphere.

Keywords: self-testing work, organization of students' self-testing work, pedagogical conditions, system of individual and collective forms of work in out-of-class time.

Підписано до друку 10.05.2002 р. Формат 60x90/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Умов.-друк. арк. 1,25. Тираж 100 екз. Замовлення № 320

Видавництво та друк – редакційно-видавничий відділ
Академії державної податкової служби України.
08201, м.Ірпінь Київської області, вул. К.Маркса, 31.